

Projekt Prijedor/Bosnien



Vi siger tak til Henning Christensen, tidligere arbejdsmarkedschef i Esbjerg Kommune og leder af "Kommune til Kommune" projektet.

Vi skylder Henning megen tak for, at vores research rejse gav så stort et udbytte. Henning havde planlagt besøgsrunderne i Prijedor, så vi fik udfyldt dagene optimalt, og han var ved sin personlige tilstedeværelse under hele vort besøg en uvurderlig ekspertise, hvilket også har været tilfældet i forbindelse med denne rapport.

Tak til kvinderne i Prijedor, som lukkede os ind i deres liv og delte deres problemer med os. Tak for den store gæstfrihed de viste os. Tak for de mange oplevelser de gav os.

Tak til Anders Munksgaard, Esbjerg for nyttige informationer.

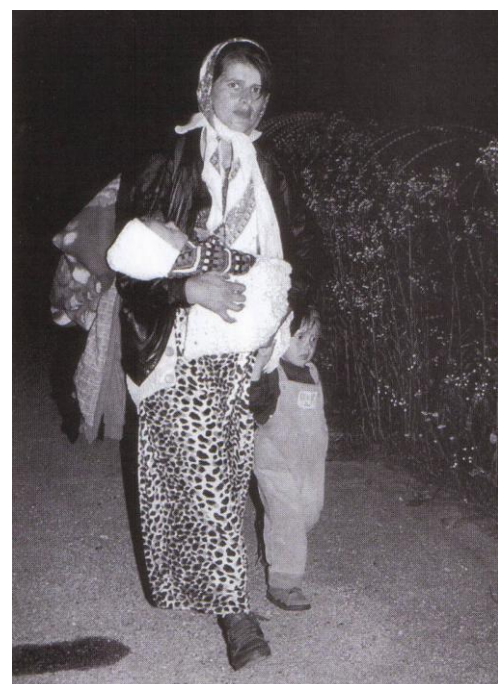
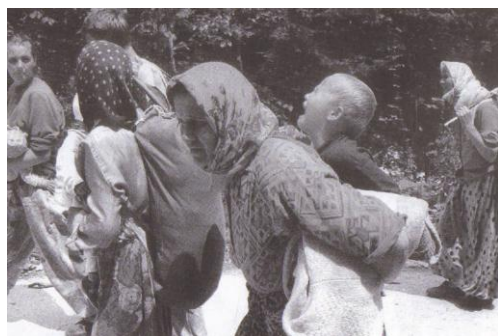
Tak til de sponsorer, som muliggjorde vores rejse.

September 2007

Solva Olsen - Lisbet Juhler - Lisbeth Hass - Hanne Meyer - Kirsten Kristiansen

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Indledning	3
Mål	3
Problemformulering	4
Fakta om krigen	5
I dag	7
Krigens konsekvenser	7
Fakta om Prijedor	8
Næringsliv	8
Fakta om genhusning i oprindelige hjem....	9
Den politiske situation	9
Økonomi	9
Koncentrationslejrene	10
Researchgruppens oplevelser	11
Styregruppen i Prijedor	11
Dagcentret i Rizvanovici	11
"Srcem do Mira" - "Med Hjerte for Fred"....	12
Dagcentret i Cela	13
Centret Donja Puharska i Prijedor	13
Center Nada i udkanten af Prijedor	14
Center NVO Familija	14
Ældrehjemmet i Prijedor	15
Soroptimistklub i Prijedor	16
Børn og unges vilkår	17
Nogle af de kvinder, vi mødte	19
Tre kvindeskæbner	20
Jasminka Dedić	20
Emsuda Mugajić	22
Azra Pasalić	24
Samlede problemstillinger	25
Konklusion	27
Bilag 1	28
Bilag 2	32



***Kadu, kako, zašto...?
Where, how, why...?
Hvor, hvordan, hvorfor...?***

Forord

Esbjerg Soroptimistklub har siden efteråret 2004 beskæftiget sig med Prijedor i Bosnien, idet vi i december 2004 sendte vore første donationer af sted sammen med Esbjerg Kommunes projekt "Kommune til Kommune" (se bilag 1). Denne donation bestod hovedsagelig af legetøj, PC'ere og tøj.

Siden er der sendt utallige vognladninger af sted og klubbens arbejde blev rapporteret i en Program Fokus Rapport i oktober 2006 (se bilag 2) idet vores arbejde netop relaterede sig til Soroptimist International's (SI) 4-årige projekt "Independence – Women Survivors of War" (2003 – 2007).

Nogle af klubbens medlemmer fik personlig kontakt med den gruppe kvinder fra Prijedor, der besøgte Esbjerg. Kvinderne fortalte noget af deres livshistorie, og det blev klart, at der var brug for vores indsats.

En gruppe bestående af

Solva Olsen, Lisbet Juhler, Lisbeth Hass, Hanne Meyer og Kirsten Kristiansen

ønskede at foretage et researcharbejde i Prijedor for med egne øje at se det område og møde de mennesker, som vi havde hørt så meget om. Vi ønskede at undersøge, om der kunne etableres et længerevarende projekt byggende på "hjælp til selvhjælp".

Gruppen mødtes i juni måned 2007 i Prijedor med Henning Christensen, som i samarbejde med "den lokale styregruppe" i Prijedor havde arrangeret et meget udbytterigt program for vores besøg.

Vi kom hjem fra Bosnien fulde af stærke oplevelser, som det vil tage tid at bearbejde, man kan ikke forestille sig de lidelser, de mennesker har været udsat for.

Krigen i Bosnien i 1992 er noget af det mest beskidte, vi har hørt om. Efter 2. verdenskrig sagde man, det må ikke ske igen – men det gjorde det.

Netop Prijedor området synes til dels at være glemt af Verdenssamfundet. Næsten glemt er de mennesker, der har oplevet så megen ondskab og smerte. Alle er ramt af at have mistet fx. mand, far, broder, sønner. Tilbage sidder traumatiserede mennesker der har oplevet mishandling, voldtægt, død, ødelæggelse, sult, fattigdom, hjemløshed, tilværelse som flygtninge, tilbagevenden til hjemlandet, oplevelser af chikanerier og nu i en evig venten efter identifikation via DNA af deres kæres rester, som er fundet i én af 53 opgravede massegrave, der findes blot i det område, hvor vi var.

3000 mænd og drenge over 14 blev dræbt på bare en dag, den 20. juli 1992 i Prijedor området, hvor i alt 52.000 forsvandt eller blev fordrevet.

Kvinder og mindreårige børn blev bragt til lejre, hvor de heldige senere kunne flygte fra. Alle huse blev nedbrændt eller overtaget af serberne.

*Ruinerne har naturen forsøgt at skjule,
men menneskenes sjælelige sår var synlige.*



Indledning

Mål

Målet med vores research er at få yderligere indsigt og viden om Prijedor området. Om krigen, de etniske udrensninger og indsigt i hvorledes de mennesker, der er vendt tilbage, overlever. Vi vil især fokusere på kvindernes livshistorier og livsvilkår.

Vi har erhvervet nogen viden gennem samarbejde med Henning Christensen, som har været ansvarlig for Esbjerg Kommunes projekt "Kommune til Kommune". Men vi ønskede at komme tættere på og at være opsøgende.

Vores mål er at beskrive fakta, at fortælle historier og at belyse relevante problemstillinger, således at klubben kan få et indblik i, hvad der rører sig. Endelig er det vores mål med denne rapport at motivere klubben til at involvere sig i et projekt af længerevarende karakter med fokus på "hjælp til selvhjælp".

Vi mener, at vi stadig skal være aktive ved at sende hjælp til Prijedor i form af konkrete ting eksempelvis varmt tøj.

Vi præsenterer hermed vores skriftlige rapport.

Advarsel det er stærk læsning.

Problemformulering

Vi har valgt følgende problemformulering for dette projekt:

Hvordan kan vi gennem et længerevarende projekt "hjælp til selvhjælp" forbedre livskvaliteten for befolkningen i Prijedor området?

Kan vi ved en effektiv og velplanlagt indsats gøre en forskel?

Fakta

Hvad skete der?

Uafhængighedserklæringen – boykot heraf - oprettelse af Republika Srpska

I starten af 1991 udkrev det bosniske parlament en folkeafstemning om, hvorvidt Bosnien skulle være en uafhængig stat. Ved folkeafstemningen 1. marts 1992 stemte 99 % for bosnisk uafhængighed, men stemmeprocenten var, på grund af serbisk boykot, kun på 64 %. Senere på året i april 1992 valgte EU og USA at anerkende Bosniens selvstændighed.

Store dele af serberne i Bosnien boykottede folkeafstemningen og den efterfølgende uafhængighedserklæring. De ønskede at blive i det resterende Jugoslavien, som bestod af Serbien og Montenegro og ønskede ikke et selvstændigt Bosnien. I kølvandet på uafhængighedserklæringen udråbte de bosnisk serbiske nationalistiske politikere derfor deres eget uafhængige **Republika Srpska** og nedsatte et hovedkvarter i byen Pale. Radovan Karadzic blev præsident med opbakning fra Serbien og den serbiske præsident, Slobodan Milosevic.

Kilde: <http://folkedrab.dk>

Krigen i Bosnien 1992 – 1995

Efter Slovenien og Kroatien havde løsrevet sig fra Jugoslavien i 1991, stod Bosnien overfor valget mellem at blive i det resterende Jugoslavien eller løsrive sig som Kroatien og Slovenien. Valget faldt på det sidste og i 1992 erklærede Bosnien sin selvstændighed fra det tidligere Jugoslavien.

Bosnien, hvis befolkning bestod af 40 % muslimer, 33 % serbere og 18 % kroater, var det etnisk mest sammensatte land i det tidligere Jugoslavien.

Da konflikten brød ud i Bosnien resulterede det i en grusom kamp mellem de tre etniske grupper, og handlingerne blev hurtigt uhyre komplekse.



Etniske udrensninger

Alle parter i konflikten ønskede etnisk rene landområder og byer, men særligt de bosniske kroater og serbere. Parterne forsøgte at fordrive eller dræbe hinanden, hvilket resulterede i, at etniske udrensninger var en del af krigsførelsen.

Ved krigens afslutning i 1995 var mere end 100.000 blevet dræbt og over 2 mio. drevet på flugt. Alle krigens parter begik krigsforbrydelser i forsøget på at skabe etnisk rene områder. Bosnisk muslimske styrker deltog i etnisk udrensning af kroatiske og serbiske landsbyer, og kroatiske styrker begik mange grusomheder mod bosniske serbere og bosniske muslimer.

Internationale observatører er dog enige i, at bosnisk-serbiske og serbiske styrker var ansvarlige for flest forbrydelser

Men selvom de bosniske muslimer og kroater i Bosnien begik mange frygtelige handlinger under konflikten, blev størstedelen af forbrydelserne begået af de bosniske serbere hjulpet af militær og specialenheder fra Serbien.

De primære ofre i krigen var de bosniske muslimer, og de serbiske overgreb på de bosniske muslimer var så systematiske, at der var tale om folkedrab.

Srbrenica-massakren i juli 1995, hvor mere end 7.000 bosnisk muslimske mænd blev myrdet af serbiske styrker, står som symbolet på de bosnisk serbiske styrkers folkedrab på den muslimske befolkning.

Kilde: <http://folkedrab.dk>

Daytonaftalen

I 1995 sluttede krigen i Bosnien med indgåelsen af Daytonaftalen, som blev underskrevet af krigens parter; de bosniske muslimer, serbere og kroater.

Resultatet blev oprettelsen af to delstater, Republika Srpska (markeret med lysegrøn farve) og Føderationen Bosnien og Hercegovina.

Aftalen sikrede samtidig indsættelsen af internationale styrker til at sikre freden og alle flygtninge og internt fordrevnes ret til frit at vende hjem.



Staten Bosnien

Med underskrivelsen af Daytonaftalen oprettedes staten Bosnien og Hercegovina i daglig tale Bosnien, der består af to delstater:

**Republika Srpska med 49 % af territoriet
og
Føderationen Bosnien og Hercegovina (føderationen) med 51 %.**

De to delstater er adskilt af en to-kilometers "separationszone" som bugter sig gennem landet. Føderationen er hovedsageligt beboet af bosniske muslimer og kroater, mens bosniske serbere udgør majoriteten i Republika Srpska.

Helt centralt i Daytonaftalen er den del, som fastslår at alle flygtninge og internt fordrevne har ret til frit at vende tilbage til deres oprindelige hjem. Daytonaftalens parter, Alija Izetbegovic, Franjo Tudjman og Slobodan Milosevic, forpligtede sig med Daytonaftalen til at respektere og fremme flygtningene og de internt fordrevnes muligheder for at vende tilbage.

Kilde: <http://folkedrab.dk>

Retsopgør og forsoning

Krigen i Bosnien og de etniske udrensninger har efterladt frustration, had og afmagt blandt befolkningen, og det tager tid at overvinde sårene. Det er ikke noget, der sker fra den ene dag til den anden. Mere end 10 år efter indgåelsen af Daytonaftalen, er viljen til at rydde op i fortiden stadig begrænset. Der er dog spæde tegn på forsoning i Bosnien.

Bosnien hårdest ramt

Bosnien var den republik i det tidligere Jugoslavien, som betalte den højeste pris for opløsningen. Krigen varede længere her end i de andre republikker, og antallet af dræbte er væsentligt højere end i Slovenien og Kroatien. Det er ikke let, at hele sår fra en krig, som kostede mere end 100.000 mennesker livet, drev to millioner på flugt, og hvor de materielle ødelæggelser var enorme. Først og fremmest tager det tid at skabe forsoning mellem Bosniens tre etniske grupper, de bosniske muslimer, kroater og serbere, som begik forfærdelige grusomheder mod hinanden i de tre år krigen varede. Koncentrationslejre, massedrab, voldtægt og andre overgreb har sat dybe spor i de overlevendes erindringer.

Forsoning

I Bosnien handler forsoning om at genforene de etniske grupper og genskabe det multietniske samfund i Bosnien fra før krigen. Forsoning handler samtidig om at få tiltroen til de politiske systemer og samfundet som helhed tilbage. Ud fra et rent menneskeligt synspunkt handler forsoning om at få fundet og dømt de skyldige.

Forsoningen og genskabelsen af et multietnisk samfund vanskeliggøres i et land som Bosnien, der i grove træk er inddelt efter etniske kriterier, og hvor de etniske grupper indbyrdes har svært ved at enes. Det kan blandt andet ses ved, at der i realiteten er tre hæere, tre elforsyningselskaber og tre

etnisk opdelt uddannelsessystemer. Derudover vanskeliggøres forsoningen af, at nogle stadig ser krigens forbrydere som nationale helte, mens de for andre er de største forbrydere. Som et sidste punkt drejer forsoningen i Bosnien sig også om at skabe forsoning med Bosniens nabolande, særligt Kroatien og Serbien, som i høj grad bidrog til krigens grusomheder. De støttede henholdsvis de bosniske kroater og serbere i deres forsøg på at skabe etnisk rene landområder og bidrog på denne måde til de etniske udrensninger.

Mange benægter stadig det hændte

Et andet magtpåliggende problem for forsoningsprocessen i Bosnien er, at mange serbere har vanskeligheder med at anerkende omfanget af forbrydelser og grusomme handlinger, der blev begået under krigen. Det vakte for eksempel stort postyr, at *Republika Srpska* i 2002 offentliggjorde en rapport, som åbenlyst nedtonede den største massakre i Europa siden 2. Verdenskrig, Srebrenica-massakren. Derudover findes eksempler på manglende samarbejdsvilje blandt embedsmænd til at opklare begivenhederne i Srebrenica. Dette har blandt andet ført til, at højkommisær Paddy Ashdown i april 2004 fyrede et par embedsmænd. Måske var Ashdowns hårde kurs årsagen til, at en bosnisk serbisk kommission i oktober 2004 vedkendte sig et bosnisk serbisk ansvar for Srebrenica-massakren.

I nabolandene Kroatien og Serbien er der som i Bosnien eksempler på manglende vilje til at opklare forbrydelser begået under krigen. Der har blandt andet været stor modvilje mod at anerkende de serbiske og kroatiske forbrydelser begået i Bosnien mod især de bosniske muslimer. Kroatien og Serbien har længe tilbageholdt formodede krigsforbrydere og undladt at udlevere dem til ICTY. Der er en generel afmatning og en uvilje mod at skulle forholde sig til fortidens synder. Mange ønsker bare at lægge det hændte bag sig og få hverdagen til at fungere.

Forsoning på vej

På trods af de mange problemer er der rundt omkring i Bosnien positive tegn på forsoning mellem de forskellige etniske grupper. De bosniske serberes største parti har officielt opgivet drømmen om at blive fast tilknyttet Serbien. Det bosnisk serbiske politi sørgede også delvist for sikkerheden, da bosniske muslimer i stor stil tog til Srebrenica i sommeren 2003 for at indvie et officielt mindesmærke og mindes otte-årsdagen for den værste massakre i Europa siden 2. Verdenskrig. Desuden har *Republika Srpska* i sommeren 2004 officielt anerkendt Srebrenica-massakren på mere end 7.000 bosnisk muslimske mænd og drenge.

Kilde: <http://folkedrab.dk>

I dag

Krigens konsekvenser

Opløsningen af det tidligere Jugoslavien har sat sine tydelige spor i samtlige af Jugoslaviens tidligere republikker: Serbien, Kroatien, Makedonien, Slovenien, Montenegro og Bosnien. Opløsningen fik uden sammenligning de største økonomiske og menneskelige konsekvenser for Bosnien, hvor krigen var mest intensiv og blodig. I dag er Bosnien i grove træk opdelt i tre etniske områder som følge af etniske udrensninger.

Krigen kostede over 100.000 mennesker livet og drev mere end 2 millioner på flugt. De materielle ødelæggelser satte den samfundsmæssige udvikling i Bosnien i stå. Veje, jernbaner, telefonnet og vandledninger var ødelagt. Stadig i dag er arbejdsløsheden i Bosnien på godt 40 %.

De mange flygtninge

Et af de mest påtrængende problemer for Bosnien i dag er de mange flygtninge og internt fordrevne. Fredsaftalen, Daytonaftalen, mellem de bosniske muslimer, serbere og kroater, fastslår, at flygtninge og internt fordrevne har ret til frit at vende tilbage til deres oprindelige hjem. I praksis har det vist sig vanskeligt at gennemføre.

Man mener, at ca. 400.000 flygtninge og internt fordrevne er vendt tilbage til de områder, som de blev fordrevet fra. 170.000 bosniske flygtninge venter stadig i nabolandene og i Vesteuropa på en varig løsning, og 350.000 mennesker lever fortsat som internt fordrevne i Bosnien.

Forsoning

At genskabe det multi-etniske samfund i Bosnien er ikke let. Krigen har sat sig dybe spor i hele det bosniske samfund, og det tager tid - lang tid - at hele sårene. Ikke kun i forhold til genskabelsen af et samfund i Bosnien med plads til alle etniske grupper, men også i forhold til Bosniens nabolande. Særligt i forhold til Serbien og Kroatien, som havde en væsentlig andel i krigen og de etniske udrensninger. FN's oprettelse af Den Internationale Krigsforbryderdomstol for det tidligere Jugoslavien (ICTY) er et forsøg på at fremskynde forsoningsprocessen. Men desværre er mange af krigsforbryderne fra krigen i Bosnien stadigvæk på fri fod.

Kilde: <http://folkedrab.>

Fakta om Prijedor

Prijedor kommune (med byen Prijedor) som vi nu beskæftiger os med, ligger i den nordvestlige del af Bosnien og Hercegovina og dækker et areal på 833 km².

Byen ligger ikke langt fra grænsen til Kroatien og kun 53 km fra Banja Luka.

Ifølge de seneste tal er der ca. 125.000 indbyggere, hvoraf 48 % bor i byen og 52 % i landdistrikterne. Af det samlede antal indbyggere er ca. 11.000 ældre med en nærmest ingen indkomst.

Prijedor kommune er en af de kommuner i BiH der har den største procent af tilbagevendte. I øjeblikket bor der ca. 25.000 tilbagevendte og internt fordrevne, fordelt over hele kommunen. Men ingen har de helt nøjagtige tal.



Næringsliv

Fortid, nutid, fremtid

Der er stor arbejdsløshed i området. Før krigen var Prijedor et veludviklet industriområde med mange arbejdspladser og en relativ god levestandard. I dag er kommunen belastet med store sociale problemer som følge af arbejdsløshed og en langsom og ineffektiv privatiseringsproces. Den overvejende del af erhvervslivet er enkeltmandsvirksomheder, specielt indenfor detailhandel.

I Prijedor området var der store industrivirksomheder. Der er store mineområder, som i 1992 beskæftigede 5.500 mennesker. I dag fungerer kun én af de fem miner og denne ligger længst væk. En af de største fabrikker (i det tidligere Jugoslavien) indenfor produktion af papir og cellulose, var beliggende i Prijedor og beskæftigede i 1992 3.500 af byens indbyggere, desuden var der en metalvarefabrik med 5.000 ansatte. Derudover blev der drevet landbrug og produceret fødevarer.

Området har stort set været lavteknologisk.

Der er i området fundet mineralforekomster i undergrunden, og de lokale myndigheder ser gode muligheder for udenlandske investorer, med henblik på blandt andet minedrift.

Der er store landbrugsressourcer i Prijedor, men i øjeblikket er produktionen stort set gået i stå.

Kommunen forventer, at der med investeringer udefra, igen kan komme gang i denne sektor. Det samlede landbrugsareal udgør ca. 33.000 ha, hvoraf ca. 10.000 ha er tilbageleveret til tilbagevendte. Ifølge eksperter er der rige muligheder for initiativrige landmænd indenfor et bredt spekter af landbruget, f.eks. frugtavl, kaninavl og gartneridrift.

Førhen var det mest den traditionelle landbrugsform med fremstilling af kød, der var udbredt i området, men med investeringer mener kommunen, at disse landbrug kunne levere råvarer til en mere industrialiseret fødevarereproduktion. Prijedor ser et potentiale i at producere økologiske grønsager, kød og frugt.

Den politiske situation

Prijedor's byråd er på 31 medlemmer. Heraf er 5 bosniakere, resten er serbere.

I 2004 fandt det første demokratiske valg til byrådet sted, byrådsperioden er på 4 år.

Azra Pašalić er én af de fem bosniakere og valgt som "præsident" dvs. byrådsformand.

Der er blandt de mere progressive politikere et ønske om, at den kroatiske del af befolkningen med tiden også vil være repræsenteret i bystyret, men der er dog endnu ikke en kroatisk politisk forening i Prijedor.

Økonomi: Løn/pension – arbejdsløshed - Leveomkostninger

En månedsløn er ca. 700 – 800 kr.

Enkelte mænd får en lille krigspension fordi de har været soldater i Federationen.

Mænd som har været fordrevet og er hjemvendt får ingen understøttelse.

Med en meget lille eller ingen indtægt og med høje leveomkostninger er bosniakerne afhængige af hjælp fra slægtninge eller andre som bor i udlandet.

Af Prijedor's samlede antal indbyggere er der ca. 11.000 gamle.

Mange af disse gamle er helt uden indkomst, nogle har mistet alle familiemedlemmer og mangler derfor den støtte fra familien, som før krigen var ganske naturlig.

Disse gamle er afhængig af andres hjælp.

Der er stor arbejdsløshed idet den tidligere eksisterende industri er helt væk. (Tidligere) Før krigen var der flere miner, men nu er der kun en enkelt i drift.

De få arbejdspladser der er, tilfalder sjældent bosniakerne.

Mange kvinder har tidligere traditionelt været hjemme og passe hus, børn og ældre og måske et beskedent familiebrug som nu ikke eksisterer. Disse kvinder kan få meget svært ved at få et arbejde, da de ofte ingen uddannelse har.

Leveomkostningerne er meget høje set i forhold til lønninger.

Mælk, kød og brød er samme priser som i Danmark.

Det er dyrt at gå til læge, medicin er dyr. F.eks. koster det 75 kr. for en blodtryksmåling.

Fakta om genhusning i oprindelige hjem

Fredsftalen, Daytonaftalen, mellem de bosniske muslimer, serbere og kroater, fastslår, at flygtninge og internt fordrevne har ret til frit at vende tilbage til deres oprindelige hjem, men Virkeligheden var en anden.

De hjemvendte kunne ikke få lov at få deres huse (tomten/jorden) tilbage.

De måtte bo i telte den første vinter på tomten af deres hus i - 26 grader, for at kunne bevise, at det var deres grund, mens forhandlingerne pågik.

De fleste huse var skudt helt itu med maskingeværer.

Til de hjemvendte serbere og de som havde okkuperet de bedre huse - der ikke var smadrede, blev der stillet et område til rådighed, hvor de kunne opføre huse - med hjælp fra kommunen!

Efter genopbygning af huse, er kun stueetagen taget i brug, resten må vente på midler til senere færdiggørelse.

De hjemvendte fik leveret en stak mursten og andet byggemateriale fra det udenlandske samfund, (også Esbjerg kommune). Man hjælpes så ad med at opføre husene, så snart der er tag flytter man ind i en del af huset.

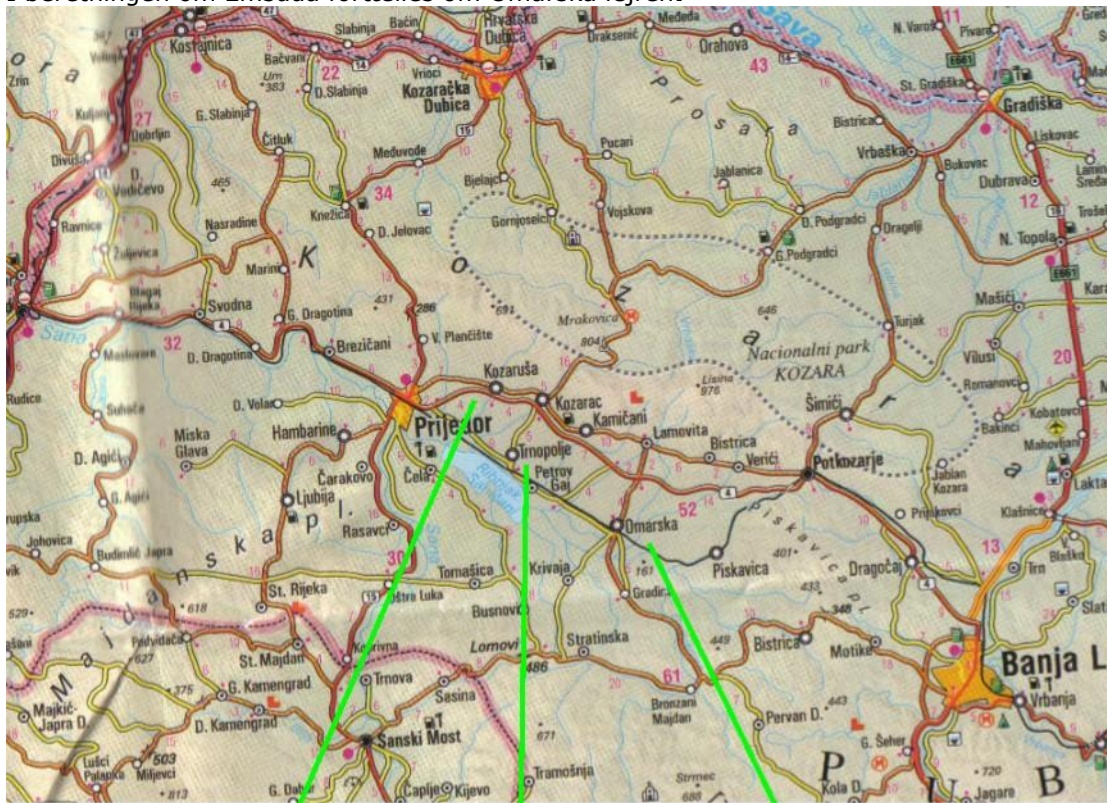


Mange bor endnu i ruinerne fra krigen.

Koncentrationslejrene

På dette kort over Prijedor området ses markeret, hvor de 3 koncentrationslejre befandt sig. Flere af de kvinder, vi mødte, har været der, nogle sammen med deres børn.

I beretningen om Emsuda fortælles om Omarska lejren.



KERATEM

TRNOPOLJE

OMARSKA

Trnopolje var gennemgangslejr for ca. 6000 kvinder, gamle og børn, lå i nærheden af (gl. skole) ca. 1900.

Omarska lejren var en udryddelseslejr, der rummede 7000 mænd. Ca. 150 blev myrdet i døgnnet.

Keraterm lejren, den tidligere keramikfabrik, blev ligeledes omdannet til udryddelseslejr.

Her blev 3000 dræbt og siden ført væk.

På årsdagen for de værste myrderier, den 20. juli, samles så mange bosniakere, som muligt til en mindedag. Familiemedlemmer, der opholder sig i udlandet, vender hjem og deltager i mindedagen. De er sammen med deres kære som stadig bor i Bosnien, og de begraver de bosniakere, der er blevet identificerede.

I år drøftede man en mulighed for at oprette et museum i "Det Lille hvide Hus". Kvinderne fortæller, at her skete forfærdelige ting.

Deres ønske om at oprette et museum på dette sted i denne bygning, ville være ideelt for muslimerne, som en slags dokumentation og som et vidne. Dette vil passe ind i bosniakernes ønske om oprejsning. De ønsker at serberne vil sige "Ja vi gjorde det".

Det er forståeligt, men det er tvivlsomt om, det er en god ide.

Måske skulle det vente nogle år. Tiden er måske ikke moden endnu.

Måske forsinker det forsoningsprocessen.

Måske fastholder det muslimerne i fortiden, i stedet for at se fremtiden.

Måske vil bestræbelserne føre til mere chikane.



Problemstillinger:

Det er et problem

- *at serberne endnu ikke har indrømmet at massakren er sket.*

Researchgruppens oplevelser

Vi mødte Styregruppen som er kernen i ledelse af de 7 centre i området.

Styregruppen består af en gruppe hjemvendte, fordrevne kvinder. De dannede en forening med det formål at være netværksgruppe der kunne støtte hinanden i savnet og kampen for overlevelse. Samarbejdet resulterede i opbygning af de nu syv centre.

I det følgende vil vi beskrive vores besøg i centrene.

Vi besøgte 5 af de 7 dagcentre, som først og fremmest er indrettet til de helt fattige gamle, som kommer for at få, pleje og omsorg i form af mad og medicin og samvær med andre. Centrene bruges også til andre formål, f.eks. samlingssted for områdets kvinder, unge og mødre/børn.

Vi mødte en meget stor gæstfrihed alle steder, kvinderne fra landsbyerne havde oftest lavet mad og kom med hver sit tilskud til måltidet. Man anvendte meget de dyrkede grønsager, de var rigtig gode til at tilberede disse.

Kvinderne var stolte af at servere de veltilberedte bosniske retter for os.

Vi så mange eksempler på at tingene bliver brugt, køkken fra Obbekær, lagner som duge, linned overalt.

Skoene er fordelt mellem alle centre, ligeledes de andre effekter.

Alle steder udtrykte man, at de var meget glade for vort besøg, de følte at vi gerne ville forstå deres tilværelse og deres livsvilkår.

Det var afgjort en fordel at vi kun var en lille gruppe fra Danmark, det gjorde at vi fik nærhed – og ikke bare var turister.

Styregruppen der fulgte os under hele vort ophold tog initiativ til et informationsmøde om soroptimismen.

Dagcentret i Rizvanovici

Ledes af Jasminka Dedić.

Centret er oprettet i et af de huse der var mindst ødelagt. Her samlede Jasna landsbyens hjemvendte kvinder, først for at støtte hinanden, men også for sammen at kunne hjælpe de mange forladte gamle, som var i byen.

I et køkken der er doneret af en hollandsk organisation laver kvinderne, der kommer på centret hver dag et måltid mad til de gamle, som selv kan komme derhen, en del af maden hentes dog i Prijedor's officielle plejehjem.



Desuden kører Jasna og andre op i bjergene til de gamle, som ikke kan gå og plejer disse.

Jasna og hendes hjælpere sørger også for, at de gamle får lidt mad. Mange af de gamle ligger i øvrigt i sengeudstyr doneret af Esbjerg Soroptimistklub.

Indtil i år har Jasna været ansat af Dansk Flygtningehjælp og har herved haft en beskedent indtægt, hvormed hun har kunnet finansiere hjælpen. Hun har indtil 2006 desuden arbejdet som jordemoder og hver dag kørt til Sanski Most 50 km væk.

Centret har med hjælp fra Danida og en hollandsk organisation fået opført nogle store drivhuse. Disse passes af Jasna og nogle af kvinderne. Disse drivhuse er en succes, afgrøderne giver næsten al maden til centrets "folkekøkken", det giver desuden en beskedent indtægt til centrets drift, idet nogle af grønsagerne sælges på markedet og til ældre hjemmet i Prijedor.



Centret er et vigtigt samlingssted for især kvinderne, og der er mange planer for udbygning af centrets muligheder.

Det var en meget positiv oplevelse at se, hvor stolte kvinderne er af det, der allerede er opnået.

Problemstillinger:

Det er et problem,

- at der mangler køkkenudstyr og hjælpemidler.
- at få transporteret varm mad ud til de gamle hver dag, der mangler varmekasser og en bil.
- at Jasna bruger ressourcer på afhentning af mad inde i Prijedor. Mad, som hun selv kunne fremstille i eget center og derfra levere til brugerne i hendes nærområde.
- at centeret ikke har midler til at kunne uddele engangsbleer til de syge gamle.
- at der mangler blodtryksmåleapparater, blodsukkermåleudstyr og andre hjælpemidler.
- at vandpumpen til drivhusene er defekt og fungerer dårligt.

"Srcem do Mira" - "Med Hjerte for Fred"

Ledes af Emsuda Mujagic. Centret ligger i Kozarac.

Uddrag af Emsudas beretning om organisationen:
(oversat til dansk af en herboende tolk)

"Vor organisation blev grundlagt i 1993 i Zagreb. Organisationen blev søsat på mit initiativ med hjælp fra Ema Miocinovic fra Samobor i Kroatien. Vi fik ideen til at organisere en Fredsbevægelse. Vi skulle arbejde på at finde en måde, som kunne hjælpe til at henlede verdensoffentlighedens opmærksomhed på krigen i Bosnien og Hercegovina og i Kroatien. Det endelige mål var at standse krigen og de uskyldige ofres lidelser.



Vi sendte vores ide til forskellige adresser til lande verden over. Mange kvinder, men også mænd fra 20 lande svarede. Den 18.9.1993 blev vort første møde afholdt, hvor programmet for fredsinitiativet "Med hjerte for fred" blev vedtaget. Indtil 1996 foregik aktiviteterne i Zagreb, hvorefter de blev flyttet til Bosnien og Hercegovina. Vi genregistrerede os i Bihac og fortsatte det, vi havde startet. Vort mål var at etablere styrket kontakt med kvinder fra hele Bosnien. Vi fik kontakt med kvinder fra andre lande, som hjalp med at opbygge forsoning mellem menneskene. Vi besøgte mange steder, hvor der var foregået rædselsfulde ting. Vi arbejdede på at etablere kontakt med almindelige mennesker og få en personlig beretning af deres situation, for på denne baggrund at kunne planlægge og foretage yderligere aktiviteter.

Indtil 2005 nu har vi organiseret 11 traditionelle fredskonferencer i Bosnien og Hercegovina. (Sarajevo, Mostar, Bihac, Sanski Most, Prijedor, Kozarac, Srebrenica og Banja Luka og med stor international tilslutning.

Centret, som får støtte fra mange udenlandske organisationer blandt andet det danske udenrigsministerium, er i dag et velfungerende samlingssted hvortil ca. 300 kvinder fra egnen er knyttet og arbejder frivilligt med centrets aktiviteter.

Fx:

- ▶ Køkken med servering af mad til de omkringboende gamle og andre trængende.
- ▶ Samtalerum med lille bibliotek og anden beskæftigelse.
- ▶ Traumecenter for byens kvinder, der næsten alle har store traumer.
- ▶ Krisecenter med overnatningsmulighed. Det hænder, at de få hjemvendte og traumatiserede mænd bliver voldelige.
- ▶ Børnerum, hvortil Esbjerg nu har leveret børnehavemøbler m.m.. Der er ønske om at oprette et rigtigt børnecenter, børnene har brug for at lære at socialisere sig og at komme lidt væk fra de ofte traumatiserede mødre. Formålet er desuden at give mødrene et lille pusterum og mulighed for at få undervisning bl.a. i brug af PC'er og anden undervisning. Sprogundervisning
- ▶ Rum med computere hvor egnens unge kan lære at betjene PC'er.
- ▶ En NGO-gruppe har hjulpet kvinderne med at få lavet et fotoalbum med billeder af deres døde og savnede.

Problemstillinger:

Det er et problem,

- *at der er et behov for et børnecenter, så børnene kan blive socialiseret og komme væk fra de ofte traumatiserede mødre.*
- *at mødrene ikke har et lille pusterum med mulighed for at få undervisning blandt andet i brug af PC'er og sprogundervisning.*
- *Både i dette center og i de andre ville det være ønskeligt, at man fik kvinderne til at fortælle deres historie, både for at de selv kom af med beretningerne, men også for at disse bliver kendt af andre.*

Dagcentret i Cela

er oprettet og drives af Sead Jakupović,

Sead var tidligere direktør for en stor papirfabrik i området. Han har været i koncentrationslejren Omarska men er en af de overlevende mænd (som i øvrigt har vidnet ved krigsforbryderdomstolen i Haag).

Han er en dygtig forretningsmand og driver foruden centret også en stor virksomhed "Biofood" som dyrker grønsager til brug i centret, men også til salg flere steder. Her arbejder rigtig mange af egnens kvinder.

I centret står også et køkken, dette er i øvrigt doneret fra Danmark, også her kan man servere mad for egnens gamle.

Desuden er der rum hvor der er opstillet mange PC'ere. Her undervises unge i brug af computere og får lejlighed til at forsøge sig med Internettet, idet man her har fået oprette internetforbindelse.

Der er rum hvor unge kan spille bordtennis m.m.

Man ønsker også at oprette en folkedansegruppe.

Centret har for nylig fået en daglig leder foruden Sead, hun hedder Edina Terzie, hun taler noget tysk, hvilket letter kommunikationen.



Problemstillinger:

Det er et problem,

- *at her, som i andre centre, kan kommunikation med andre end bosnisk talende være et problem. Der er hårdt brug for sprogundervisning af kvinderne, de vil gerne fortælle deres historie, men hindres af sprogbarrierer.*
- *At der mangler midler at kunne udnytte en endnu ikke restaureret overetage. Her ønsker man med tiden at indrette overnatningsmuligheder for turister "Bed and Breakfast". Turisme vil være et oplagt fremtidsmål, da omegnen er meget smuk. Dette kunne blive en indtægtsmulighed for hele byen Cela.*

Centret Donja Puharska i Prijedor

Drives af endnu en ildsjæl - Zekija Bosnie.



Det er et aktivitetscenter for egnens kvinder, her findes systue, hvor nyt kan sys, men hvor man også reparerer brugt tøj. Kvinderne kan også udføre håndarbejde hjemme, så hjælper centret med at sælge nogle af disse håndarbejder.

Kvinderne syr her folkedragter, blandt andet af de materialer Esbjerg har leveret.

På centret er der igangsætning af forskellig art, fx. et stort blandet sangkor for voksne. Her kommer også gamle og bliver bispist. Der er undervisning i pilefletning og meget andet. En vigtig aktivitet er en folkedansegruppe for unge og børn, der undervises i traditionelle jugoslaviske danse. Det er meget positivt, at der deltager både bosniakere, serbere og romaer i dansegrupperne. De unge er så dygtige at de optræder forskellige steder og meget vigtigt er det, at de unge mennesker træner 2 gange om ugen til trods for at nogen af dem bor op til 50 km fra centret. Også i "Donja Puharska" oplevede vi en glæde og stolthed over centret og det, der blev lavet, vi følte at vi var velkomne og at de var glade for, at de hver især kunne bringe retter til centret som de serverede for os.

Problemstillinger:

Det er et problem,

- *at de producerede håndarbejder ikke falder i moderne europæisk smag. Der kan laves endnu mere godt håndarbejde, men skal dette kunne sælges, kræver det "instruktion" i hvad der vil kunne sælges, fx. i Danmark. De fine traditionelle håndarbejder er gammeldags og vil slet ikke kunne falde i moderne europæisk smag, men mulighederne er der.*
- *at der mangler penge til indkøb af materialer.*

Center Nada i udkanten af Prijedor

drives af Dada Cado Dragic som er serber. Centret er også overvejende serbisk, men dog åbent for alle i området.

På centret er mange aktiviteter, der laves kurve i pileflet og forskelligt håndarbejde, disse produkter sælges og giver en beskedent indtægt.

Kvinderne fra center Nada tager op i bjergene og samler urter som de tørrer, pakker i små poser og sælger.

Der var også her en meget varm velkomst til os. Der hvilede en god stemning over stedet. Også her blev der lavet mad, det nød vi godt af ved vort besøg.



Problemstillinger:

Det er et problem,

- *at man her, som i de andre centre, mangler økonomi til materialer og ikke mindst hjælp til afsætningsmuligheder for de produkter som findes – og som kunne udvides hvis der var råd.*

Center NVO Familija

Drives af Azra og Husein Pašalić i Azra's lægeklinik.

Her behandler hun fattige bosniakere og de mange, endnu fattigere romaer (zigøjnere).

I klinikken kan de blive undersøgt og behandlet. De kan af Azra og Husein få råd og hjælp også til sociale problemer.

Azra underviser her om seksuelt overførte sygdomme, hvilket er et emne som ellers ikke er noget man vedkender sig eksistensen af. Hun uddeler forskellige brochurer om emnet og viser også på dette punkt, at hun er en kvinde med stort mod.



Husein og Azra samler og uddeler tøj og andet til de meget fattige patienter og til hjem for mentalt handicappede voksne.

Problemstillinger:

- Det er et problem,
 - at det hus, de bor i trænger til vedligehold og reparation
 - at de gerne vil hjælpe de fattige, men mangler midler

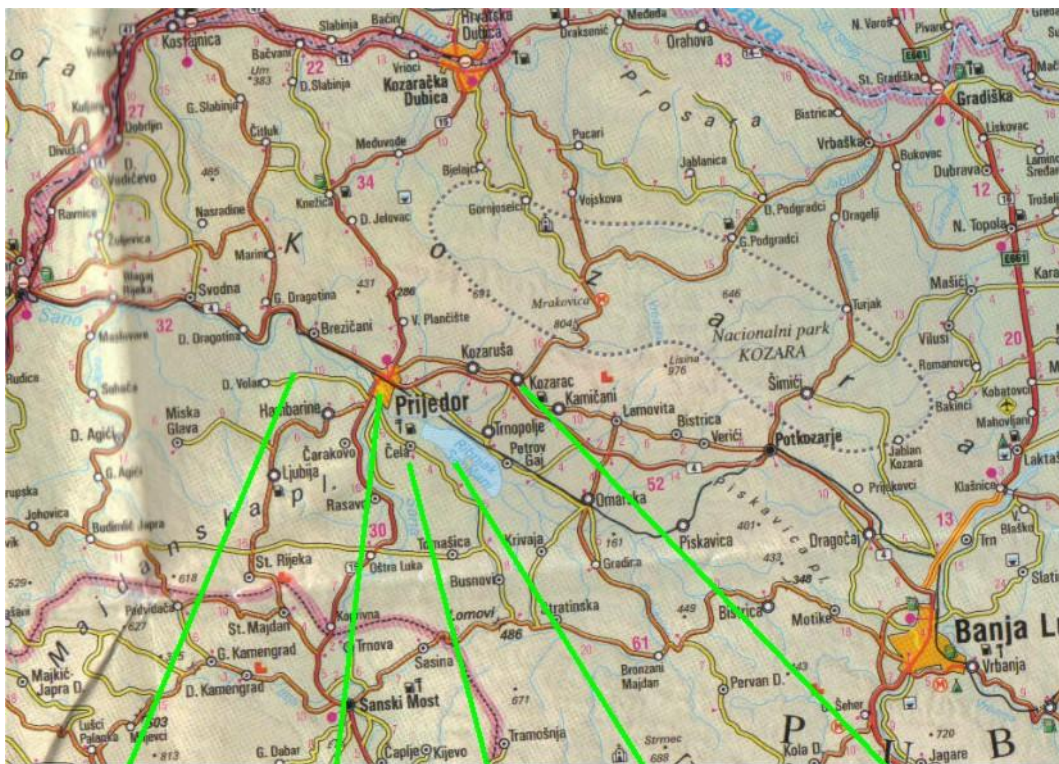
Ældrehjemmet Dom Pensionara i Prijedor

Vi besøgte ældrehjemmet i Prijedor's centrum.

Hjemmet ledes af borgmesterens broder.
 Vi fik den information, at i stueetagen boede de ældre, der kan betale og på de øverste etager, fortalte Anders Munksgaard, boede der i hvert rum 5 til 6 personer
 - det drejer sig primært om internt fordrevne serbere, der bor dér under kummerlige forhold.



Centrenes placering



Rizva novici

Prijedor

Cela

Kozarac

Her boede gruppen under opholdet i Prijedor

Soroptimistklub i Prijedor

Gruppen er meget interesseret i med tiden at blive Soroptimister, de var velforberedte og de er bekendt med Soroptimismens ide og værdigrundlag, og gruppen ved, hvad det koster, og de siger at de vil hjælpe hinanden med kontingentet.

De vil føle det som en stor anerkendelse af dem og deres arbejde, hvis de kan blive Soroptimister.

Det vil også have meget stor betydning for dem, på den måde at blive medlem af en international kvindeorganisation og dermed få et stort netværk.

Klubben i Sarajevo vil gerne støtte og være den lokale gudmoder, men Sarajevo klubben kan ikke binde sig til noget økonomisk overhovedet, heller ikke udgifter til rejser til Prijedor.

En gruppe stærke kvinder som dem vi mødte i Prijedor vil være en værdifuld gruppe at få ind i Soroptimist International.

Børn og unges vilkår

I dette afsnit vil vi se på børnene og de unges vilkår, idet vi opfatter børnene og de unge som Bosniens muligheder for at få en bedre fremtid.

Småbørn

Vi så ikke mange småbørn på vores besøg, vi har for få informationer om småbørnenes dagligliv, men er interesseret i at undersøge det nærmere blandt andet om der findes børnehaver og forskoleklasser og lignende. På et af dagcentrene er oprettet et værested, hvor børnene kan komme én gang ugentlig for at møde andre børn, og for at mødre kan få et frirum sammen med andre mødre. Mødrene ønsker at deres børn skal møde andre børn for at blive socialiseret.



Problemstillinger:

I børnehvealderen grundlægges børnenes tillid, derfor er det et problem

- *at børnene ikke får erfaringer med dialogen og demokrati i en tidlig alder i et pædagogisk miljø.*

For mødre er det et problem

- *at den store arbejdsløshed fastholder kvinderne i fattigdommen, det er et problem at de ingen uddannelse har, intet arbejde og at de ikke mestrer et fremmedsprog.*

Skolebørn

En Ph.d. forsker, født i England af bosniske forældre, har forsket i Bosnien for at udarbejde sit speciale. Hun fortalte os om de bosniske børns skolegang. At de bosniakiske børn bliver udsat for, at serbiske lærere fortæller dem, at de er dumme. Lærebøgerne er på serbisk. Undervisningen er præget af den østeuropæiske pædagogik, meget traditionel og gammeldags udenadslære. Der bliver ikke undervist i problemløsning, og de kreative sider af børnenes udvikling bliver ikke respekteret. Bosnierne har nu selv foranstaltet kørsel til en bosnisk skole, som ligger 50 km væk nemlig over "grænsen" til Federationen, de bekoster dette selv.

Problemstillinger:

Det er et problem

- *at børnene får en dårlig skolegang*
- *at de skal transporteres så langt hver dag.*
- *at børnene bliver undertrykt af de serbiske lærere,*
- *at undervisningen er tilrettelagt ud fra en gammeldags tradition og med et værdigrundlag, som ikke skaber kreative mennesker og ikke ruste de unge til at klare nye situationer (problemløsninger).*

Unge

For 3 år siden, oplyser Anders Munksgaard fra Ungdomsskolen i Esbjerg, blev der afholdt en undersøgelse blandt ungdommen i Bosnien. De blev stillet spørgsmålet: "Hvad vil du, hvis du selv kunne bestemme over dit liv"? 2/3 af de unge udtrykte, at så ville de forlade Bosnien og emigrere til et vesteuropæisk land – England eller Tyskland. De kan ikke se nogen fremtid i Bosnien. Med 75 % arbejdsløshed blandt de unge med bestikelse som en vej frem til uddannelse og arbejde. Mange unge føler ansvarlighed og en bundethed til deres Mor, som de er vendt hjem til Bosnien med. Deres ophold i asyl i andre lande, har givet dem smag på en vestlig levevis og vestligt værdigrundlag, hvorimod serberne ikke har fået den erfaring, viden og indsigt. Dette medfører, at de bosniske unges identitetssøgning skaber forvirring for dem og det medfører rodløshed og desillusion.

Det må tillige være frustrerende for drengebørn at vokse op uden mandlige rollemodeller – ingen far, bedstefar, onkel eller ældre brødre. I stedet har de levet i et kvindemiljø, hvor de har skullet påtage sig rollen, som beskytter for deres mor – bedstemor og mindre søskende.

Spørger man de unge, om de drømmer om at stifte familie, er svaret, at de ikke vil have børn til at vokse op i Bosnien. De lever med andre ord med en vældig dobbelthed – på den ene side stolthed, solidaritet og kærlighed til deres fædreland og på den anden side ønske om et liv med andre muligheder i et drømmeland.

De befinder sig i et vakuum - en fælde, som påvirker deres fremtid.

Unge bosniakere har fået et stykke jord til en fodboldbane og sten til at bygge et klubhus.

Fodboldklubben er en kæmpe succes.

Vi oplevede deres fællesskab og så hvorledes de unge knoklede med at bygge.

De måtte slå brakmarken med en håndmaskine, vi fik det indtryk at der var få midler til de bosniakiske unge og at kommunen stiller bedre klubfaciliteter til rådighed til de serbiske unge.



7 danske ungdomsskoler vil fortsætte deres projekter i området, de vil fokusere på at undervise de unge i iværksætteri – blandt andet ved at arbejde med deres kreative sider.

Anders Munksgaard fortæller at der er meget kort lunte i forholdet mellem bosniakere og serbere, der vogtes på hinanden.

Problemstillinger:

Det er et problem

- *at de unge ikke har ordentlige faciliteter fx. en græsslåmaskine.*
- *at de fleste unge kommunikerer dårligt grundet dårlige sprogkundskaber, de bliver isoleret i forhold til det internationale samfund.*
- *at vælge uddannelse/fag, da de bosniske unge møder hindringer i form af korrupsion og bestikelser i forhold til systemet.*
- *at få unge vælger integrationen – hvad skal der til for at skabe et samfund hvor alle respekterer hinanden?*
- *Fortrængning er et problem, samt at landets historie ikke bliver fortalt eller trykt, at undervisningsmateriale er på serbisk.*
- *Begyndende kriminalitet og misbrug er desuden et problem.*
- *Arbejdsløshed*

Kultur

På et af dagscentrene blev vi mødt med mad, sang og dans.

Dansegruppen Zekira bestod af ca. 40 unge – netop en blandet gruppe. Danserne viste danseglæde og liv på tværs af alder og etnicitet. Vi oplevede danse præget af gammel jugoslavisk kultur med tyrkisk islæt. De unge kører op til 50 km et par gange om ugen for at være sammen og øve.

I Cela vil man forsøge at starte en dansegruppe. Vi så værested for unge med bordtennis, computere i Jasna's ældrecenter og i Cela.



Problemstillinger

Det er et problem

- *at serbere og kroater ikke vil indrømme, at der foregik massedrab, voldtægt og fordrivelse af bosniakere.*

Nogle af de kvinder vi mødte

Kvinderne – rædslerne – styrken – og det de formår at gøre

Under researchgruppens besøg blev vi mødt med stor hjertelighed og åbenhed.

De kvinder, der tog imod os er meget stærke kvinder, der har gennemgået ubeskrivelige lidelser, lidelser som har givet dem næsten overnaturlige kræfter.

Vi er ydmyge overfor deres styrke, vilje og kamp for at overleve trods lidelserne.

Kvinderne vendte hjem til Prijedor området, hvorfra de var blevet fordrevet, de ville hjem og genopbygge og finde deres mænd og deres slægtninge. De ville søge informationer og lede efter ligene på de steder, hvor deres kære var blevet dræbt, eller hvor de var set sidst.

Mange af kvinderne har oplevet ydmygelser, vold og voldtægt og forfærdelige ting, de end ikke kan tale om. En af de kvinder vi mødte Huzejrovic Jogic Demila har vidnet ved domstolen i Haag i jagten på de skyldige i folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden.



<http://www.karunacenter.org>

På et af de centre vi besøgte, ventede ca. 12 enker på os. Først viste de os enkelte billeder af de slægtninge, de havde mistet. De ville dele deres følelser, sorg, længsler og afmagt med os. Senere fremviste de et billedalbum, som en NGO gruppe havde hjulpet dem med at etablere. Her var data og foto af alle de savnede kære fra Prijedor området - vi oplevede en slags kollektiv kvindehistorie, som vi, på trods af sprogvanskeligheder, kunne dele med disse traumatiske kvinder. Der opstod en sjælden forbundenhed og en forståelse mellem dem og os ved hjælp af øjenkontakt, kropskontakt, smil og tårer. Vi forstod, og vi følte afmagt.



På kirkegården I Kozarac så vi nogle grave med sten på og inskription, andre grave har endnu kun et bræt med navn, det er de sidst identificerede, som skulle begraves ved en ceremoni på årsdagen for massakren den 20. juli

Alle gravstenene bar øverst indskriften: ŠEHID, hvilket bedst kan oversættes med "død uden gyldig grund"



Der er fundet 53 massegrave i området



Vi besøgte en massegrav sammen med 3 bosniske kvinder, kvinder der havde mistet alle mænd i deres familie. En af kvindernes brøders rester var netop blevet opgravet her og identificeret ved hjælp af DNA test.

Der var en særlig stemning over landskabet en stilhed og trykkende varmt, og pludselige brød en yngre kvinde sammen, og vi måtte forlade stedet.

Senere på dagen fik vi fortalt, at mange af mændenes lig blev flyttet rundt og serberne først smed de myrdede mænd i en massegrav og i flere tilfælde for at fjerne spor, gravede ligene op og gemte dem i minerne. Det blev fortalt, at nogle knogler blev formalet og brugt til beton til at bygge veje. Dette er dog en fortælling, som måske er en vandrehistorie. Men den opleves som en del af serbernes række af ydmygelser.

Identifikationsprocessen via DNA er langvarig, den er vigtig for netop identifikationen giver kvinderne en længe ventet ro.

Tre Kvindeskæbner

Vi har valgt at koncentrere os om tre kvinder, som vi har mødt

**Jasminka Dedić (Jasna)
Emsuda Mujagić
Azra Pašalić**

Hver har en rystende livshistorie, en livshistorie som er fællesnævner og identisk med de bosniakiske kvindeskæbner.

Jasminka Dedić (Jasna)

kender vi bedst, Jasna har 2 gange været på besøg i Esbjerg, inviteret af Esbjerg Kommune. Jasna er en af nøglepersonerne i Esbjerg Kommunes Prijedor projekt, hun har været i praktik på Hedelund ældrecenter tre måneder. Medlemmer af Esbjerg Soroptimistklub har mødt Jasna, som deltog i klubbens julemøde 2006.

I en engelsk TV udsendelse "Behind the Words", med undertitlen "The Unwanted", fortæller Jasna sin historie. Derfor fylder vores fortælling om Jasnas mest, men hendes historie kunne stort set lige så godt have været én af de andre kvinders blandt andre Jasnas egen mor, som vi også besøgte.

Jasna's historie

Jasna er født i 1964 i landsbyen Rizvanovici, hvor hun bor igen med sine to teenager drenge.

Jasna er uddannet jordemoder og arbejdede som sådan, indtil krigen brød ud.

Den 20. juli 1992 blev ca. 3000 dræbt bare i Prijedor området. Hendes landsby bestod af 70 familier, i nogle huse var der omkring 3-4 voksne mænd, på denne ene dag blev 70 mænd og drenge myrdet, blot i denne landsby - kun 18 overlevede på Jasnas vej. I ét hus blev en mand, og hans fem sønner dræbt.



Ligene lå på vejen og i haverne, de efterladte kvinder blandt andre Jasna mor, ville efter myrderierne hente deres døde og begrave dem, men man truede med at skyde dem, der forsøgte herpå. I stedet blev ligene senere samlet på lastbiler og kørt væk.

Jasnas mand blev ført væk, men hans bortfører var en gammel kollega til Jasna, så hendes mand fik lov at løbe, han og fem andre mænd gemte sig i en uge i majsmarken bag Jasnas hus. Om natten kom hendes mand hen til vinduet og fik lidt mad og vand – efter en uge blev alle de skjulte mænd fanget og Jasna så ham ikke mere.

Kvinderne blev under massakren beordret til at lægge sig på gulvet og lå der hele dagen, de måtte ikke se ud, fordi de så ville kunne genkende drabsmændene.

Under massakren stod der i hvert hus en serber med gevær og vogtede på kvinderne, - efter den første dag vendte morderne flere gange tilbage for at søge efter forsvundne mænd og store drenge, de skød i flæng også på kvinder og børn. Det fortælles at en del, som medvirkede til massakren stammede fra nabobyen, som var serbisk.

Jasna fortæller, hvor svært det er her efter hjemkomsten, at møde serbiske, tidligere venner og kolleger og vide, at de fleste af dem medvirkede til massedrabene.

Da de efterladte kvinder kunne forlade deres huse, samledes de i et af husene. Der flød lig overalt og kvinderne måtte skridte over disse. Jasnas ældste søn var 4 år, han husker endnu de oppustede lig, det er et stort traume for ham.

De yngste og kønneste kvinder fra landsbyen blev slæbt væk og voldtaget. Nogle dage efter blev alle kvinderne gennet af sted til en koncentrationslejr, Jasna med en toårig søn på armen, den og den fireårige ved hånden.

Jasna mistede 22 af sine nærmeste familiemedlemmer blandt andet sin mand og 2 brødre.

Man havde efter krigen mistanke om, at der var en massegrav på bjergskrånningen nær ved - under en gammel kirkegård, mistanken blev bekræftet, her blev blandt andet Jasnas brødre fundet. Jasnas mand kom i koncentrationslejr og er ikke fundet endnu.

De fleste kvinder kom til lejren Trnopolje, en af koncentrationslejre, som var en gennemgangslejr for ca. 6000 kvinder, børn og gamle og ca. 1900 mænd. Herfra lykkedes det senere Jasna og flere andre at slippe væk.

Jasna kom ad snørklede veje til Tyskland, her boede hun hos sine svigerforældre, som var flygtet lidt tidligere, hun opholdt sig her indtil 1997, men hun ville hjem til sin hjemby, hun arbejdede dog indtil 2005 som jordemoder i Sanski Most, en by i den Bosniske Federation, tæt ved grænsen til Republik Srepska, her delte hun skæbne med mange, mange andre, der ønskede at vende hjem. Det blev dog først op mod årtusindeskiftet muligt, den serbiske regering forhindrede indtil da bosniakerne i at komme tilbage.

Jasna siger på filmen, at hun ville tilbage og gå med hævet hoved, se ugeringsmændene i øjnene og vise dem, at nok var mange udryddet, "men de kan ikke ødelægge os, vi vil overleve og leve her, hvor vi hører til".

Jasnas søstre bor henholdsvis i Sverige og Holland. Moderen og til dels også Jasna overlever som så mange andre kvinder ved at modtage økonomisk hjælp fra søstrene.

Ved sin stædighed og vilje til at overleve samlede Jasna ret snart kvinderne i Rizvanovici i et hus, som de sammen genopbyggede. Her skabte hun et center, som beskrives et andet sted.

Emsuda Mujagić

Emsuda nu 55 år.

Hun har altid været aktiv, hun var før krigen kontordame på en fabrik og solgte desuden tøj fremstillet af en kvindelig tekstilkunstner.

Hun var også meget engageret i politik og agiterede for fred.

Emsuda var en af de første kvinder der vendte hjem til sin hjemby Kozarac, hun og hendes mand nu har genopbygget deres hus.

Emsuda arbejder på kontor i Prijedor og hendes mand er atter lærer i Kozarac.

Deres søn er tilbage efter 14 år i USA og arbejder i dag i Kozarac, hvor han også bor med sin kone og lille barn.

Datteren Alisa var også i USA i mange år, hun har ved flere forelæsninger i USA berettet om krigens gru. Hun bor og arbejder nu i England.



Emsuda's beretning fra krigens rædsler

Hun fortæller:

"I Maj 1992 var der tydelige tegn på at noget var i gære. Der blev opstillet maskingeværreder rundt om byen Kozarac – myndighederne sagde, at det var en militærøvelse! - så bombede The National Yugoslav Army byen."

Emsuda opholdt sig hos sine forældre i udkanten af byen sammen med en søn. Hendes mand Osman og datteren Alisa var i Emsuda og Osmans hus "for at sprede familien, så nogle af os måske kunne overleve".

Emsuda fortæller videre, at efter 48 timers skyderier blev alle beordret ud af husene og til at bevæge sig ind mod byen Prijedor under løfte af, at intet ville ske dem.

Der var en lang, lang kolonne af os. De som ikke gik med bøjet hoved, fik halsen skåret over".

"Undervejs var der flere bombninger og mange dræbte, også kvinder og børn.

Serberne i Prijedor skilte familier ad - mænd og drenge fra kvinderne. Serberne havde lister med navne på. Når nogens navne blev råbt op, svarede man automatisk, fordi man ikke vidste, hvorfor man blev råbt op. Det var navne på muslimske folk, der var kendt i området, fx. læger, lærere, forretningsfolk og politisk aktive, disse blev gennet ind i busser og op på lastbiler, her blev også fædre og sønner skilt fra hinanden. Flere kendte personer f.eks. Hodza (den muslimske leder) blev straks dræbt i deres huse. På to dage var min by Kozarac tømt".

Emsuda og flere andre kvinder flygtede ind i skoven, der gravede de et stort hul og lavede en hule, én nat gemte 50 mennesker sig her.

Senere begav de sig på vej og kom til en tidligere skole i Trnopolje, den var nu omdannet til opsamlingslejr. Her blev bl.a. Emsuda sat fast i en måned.

Der var forfærdelig overfyldt, serberne skød på må og få, voldtog mange af kvinderne og brugte dem derefter som "skjolde" i kampene mod den muslimske hær, som forsøgte at holde et muslimsk område. Kvinderne blev gennet foran ind i minefelterne i kampområdet.

Emsudas held var, at hun genkendte en serbisk fangevogter, ham mindede hun om, at hun havde arbejdet med og hjulpet hans kusine engang. Han gav hende en slags "passerseddel". Kvinderne fik engang imellem lov at gå fra lejren over i et rømmet hus for at vaske sig. Emsuda gemte sig i et forladt hus, hvorfra hun tog flugten.

I en landsby mødte hun en gammel mand, en særling som hendes familie kendte, han sagde til hende, at hun skulle arbejde og agitere for fred også ude i den store verden. Emsuda svarede at det havde hun da ingen muligheder for, hun kendte ingen i udlandet og kunne ikke fremmedsprog. Dog inspirerede den gamle mand hende på en måde til det arbejde som hun senere startede.

Emsuda havde under flugten fået at vide at hendes mand og søn og mange andre fra hendes familie var i Omarska koncentrationslejren og hun tog dertil og bad om at få lov at være der sammen med disse. Emsuda fandt sin familie, snart fik hun dog af en tidligere kollega at vide, at hun var på dødslisten på grund af sine politiske aktiviteter blandt andet demonstrationer imod krig.

Hun flygtede fra Omarska lejren sammen med sin datter Alisa, hun kasserede alle sine ID papirer og skaffede sig falske. Langt om længe lykkedes det dem at komme til en flygtningelejr i Zagreb i Kroatien.

I flygtningelejren mødte Emsuda en kroatisk kvinde, der ligesom hun selv ønskede at arbejde for fred. Her opstod tanken om at de sammen ville oprette en forening.

Da der blev mulighed for det, tog Emsuda som mange andre fordreven tilbage til Bosnien, til Sanski Most en by i Den Bosniske Federation men tæt ved Republik Srepska. Serberne forhindrede i flere år bosniakerne i at vende tilbage til Republik Srepska, derfor opholdt de fordrevne sig så tæt herved som muligt.

Under opholdet her opstod foreningen "Srcem Do Mira" på dansk "Med Hjerte for Fred".

Da det var muligt for Emsuda, vendte hun som én af de første tilbage til sin by Kozarac. Med hjælp fra flere udenlandske organisationer og folk fra Federationen fokuserede hun på at oprette centret.

Hendes mand Osman, tidligere lærer i Kozarac blev løsladt i august 1992, imod at han underskrev papirer på, at alt hvad han ejede skulle tilfalde Republik Srepska. Han blev så lovet at komme væk fra Prijedor med bus, der skulle afgå om et par dage – han blev dog advaret og tog straks med en anden bus en helt anden vej. Det viste sig senere, at alle der kom med den bus Osman skulle have været med, blev skudt oppe i bjergene.

Emsuda og Osmans hus var, som de allerfleste andre fuldstændig skudt væk, alt fra huset var stjålet eller ødelagt.

Azra Pašalić

Azra er læge og politiker. Hun er gift med Husein, som er socialarbejder. Parret boede og bor atter i den gamle muslimske del af Prijedor.

I 1992 da krigen brød ud, troede Azra og Husein trods advarsler fra venner udefra ikke, at det ville gå så galt i Republik Srepska, som det gjorde, parret nåede dog sammen med sønnen på 12 år at flygte til Kroatien i sidste øjeblik. De opholdt sig i en flygtningelejr nær Zagreb. Husein tog dog hemmeligt tilbage og var en tid i den bosniakiske modstandshær, her han blev fanget og var i koncentrationslejr i en periode.



Allerede mens de opholdt sig i flygtningelejren i Kroatien tilbød en amerikansk organisation, at deres 12 årige søn kunne få et ophold hos en familie i USA, det tilbud tog parret imod.

Husein slap væk og sammen med Azra kom de til Tyskland og opholdt sig der indtil efter krigen. Her arbejdede Azra som sygeplejerske, idet hun ikke kunne få autorisation til at arbejde som læge.

De ønskede at vende tilbage til Bosnien, men måtte som mange andre i flere år afvendte at få lov at vende tilbage til Republik Srepska og boede derfor i Sanski Most nær grænsen hertil.

Azra var tidligere overlæge med speciale i børnesygdomme på hospitalet i Prijedor. Da krigen brød ud, fik hun at vide, at hun var uønsket på hospitalet.

Azras forældre boede sammen med Azra og Husein. Hendes forældre flyttede efter et ophold i koncentrationslejren i Omarska tilbage til familiens hus men blev her myrdet af serberne, - ved at få halsen skåret over!

Til trods for denne tragedie, ønskede Azra og Husein atter at bo og virke i huset. Azra har sin private klinik her, hun er den eneste bosniakiske læge i området. Azra siger, at hun på den måde kan ære sine forældres minde.

Da Azra og Husein havde hørt til de mere velstillede familier i Prijedor og deres hus dermed var og er et større og bedre hus, blev dette ikke ødelagt under krigen sådan som næsten alle andre huse. Huset blev i stedet annekteret af serbere. Efter Daytonaftalens ikrafttræden måtte disse serbere flytte, men de nåede at ødelægge en del af huset.

Alt inventar og andet indbo blev stjålet, - lige undtagen to par ski og et par tunge støvler der stod i et udhus (Azra siger med et skævt smil, at disse ting nok har været for tunge at bære væk!)

Azra arbejder nu atter på hospitalet men som underordnet læge dog med sit speciale. Vilkkårene for at arbejde er blevet bedre end de var lige efter krigen, dengang kunne Azras patienter ikke få udleveret noget på recepter, som Azra havde udskrevet. Man chikanerede ved at forlange en serbisk læges underskrift på recepten.

Azra er også en fremstående og meget aktiv politiker. Hun er formand for byrådet.

Research gruppen var på besøg på rådhuset, i borgmesterens fravær viste Azra os rundt og fortalte om politiske forhold. Byrådet var også vært ved en middag for os og NGO styregruppen som hun er en del af.

Deres søn fik en chance, men forældrene har et savn. Mange af børnene groede fast i deres nye land. Sønnen har kun én gang i været på besøg i Bosnien og Husein har besøgt den unge mand én gang i USA. Sønnen har fået en høj uddannelse og har en god stilling, han vender sikkert aldrig tilbage til sit fødeland.

Problemstillinger:

Det er et problem,

- *at kvinderne bliver isoleret, da de ikke taler engelsk eller tysk*
- *at de har meget lidt at leve af, det vil være ønskeligt om de kunne have lidt indtjening*

Samlede problemstillinger

Koncentrationslejrene

Det er et problem

- at serberne endnu ikke har indrømmet at massakren er sket.

Dagcentret i Rizvanovici

Det er et problem,

- at der mangler køkkenudstyr og hjælpemidler.
- at få transporteret varm mad ud til de gamle hver dag. Der mangler varmekasser og en bil.
- at Jasna bruger ressourcer på afhentning af mad inde i Prijedor. Mad, som hun selv kunne fremstille i eget center og derfra levere til brugerne i hendes nærområde.
- at centret ikke har midler til at kunne uddele engangsbleer til de syge gamle.
- at der mangler blodtryksmåleapparater, blodsuktermåleudstyr og andre hjælpemidler.
- at vandpumpen til drivhusene er defekt og fungerer dårligt.

”Srcem do Mira” - ”Med Hjerter for Fred”

Det er et problem,

- at der er et behov for et børnecenter, så børnene kan blive socialiseret og komme væk fra de ofte traumatiserede mødre.
- at mødre ikke har et lille pusterum med mulighed for at få undervisning blandt andet i brug af PC'er og sprogundervisning.
- Både i dette center og i de andre ville det være ønskeligt, at man fik kvinderne til at fortælle deres historie, både for at de selv kom af med beretningerne, men også for at disse bliver kendt af andre.

Dagcentret i Cela

Det er et problem,

- at her, som i andre centre, kan kommunikation med andre end bosnisk talende være et problem. Der er hårdt brug for sprogundervisning af kvinderne, de vil gerne fortælle deres historie, men hindres af sprogbarrierer.
- at der mangler midler til at kunne udnytte en endnu ikke restaureret overetage. Her ønsker man med tiden at indrette overnatningsmuligheder for turister ”Bed and Breakfast”. Turisme vil være et oplagt fremtidsmål, da omegnen er meget smuk. Dette kunne blive en indtægtsmulighed for hele byen Cela.

Centret Donja Puharska i Prijedor

Det er et problem,

- at de producerede håndarbejder ikke falder i moderne europæisk smag. Der kan laves endnu mere godt håndarbejde, men skal dette kunne sælges, kræver det ”instruktion” i hvad der vil kunne sælges, fx. i Danmark. De fine traditionelle håndarbejder er gammeldags og vil slet ikke kunne falde i moderne europæisk smag, men mulighederne er der.
- at der mangler penge til indkøb af materialer.

Center Nada i udkanten af Prijedor

Det er et problem,

- at man her, som i de andre centre, mangler økonomi til materialer og ikke mindst hjælp til afsætningsmuligheder for de produkter som findes – og som kunne udvides hvis der var råd.

Center NVO Familija

Det er et problem,

- at det hus, de bor i trænger til vedligehold og reparation
- at de gerne vil hjælpe de fattige, men mangler midler

Børn og unges vilkår

Småbørn

I børnehævealderen grundlægges børnenes tillid, derfor er det et problem

- at børnene ikke får erfaringer med dialogen og demokrati i en tidlig alder i et pædagogisk miljø.

For mødrene er det et problem

- at den store arbejdsløshed fastholder kvinderne i fattigdommen, det er et problem at de ingen uddannelse har, intet arbejde og at de ikke mestrer et fremmedsprog.

Skolebørn

Det er et problem

- at børnene får en dårlig skolegang
- at de skal transporteres så langt hver dag.
- at børnene bliver undertrykt af de serbiske lærere,
- at undervisningen er tilrettelagt ud fra en gammeldags tradition og med et værdigrundlag, som ikke skaber kreative mennesker og ikke ruste de unge til at klare nye situationer (problemløsninger).

Unge

Det er et problem

- at de unge ikke har ordentlige faciliteter fx. en græsslåmaskine.
- at de fleste unge kommunikerer dårligt grundet dårlige sprogkunderskaber, de bliver isoleret i forhold til det internationale samfund.
- at vælge uddannelse/fag, da de bosniske unge møder hindringer i form af korrupsion og bestikkelser i forhold til systemet.
- at få unge vælger integrationen – hvad skal der til for at skabe et samfund hvor alle respekterer hinanden?
- Fortrængning er et problem, samt at landets historie ikke bliver fortalt eller trykt, at undervisningsmateriale er på serbisk.
- Begyndende kriminalitet og misbrug er desuden et problem.
- Arbejdsløshed

Kultur

Det er et problem

- at serbere og kroatere ikke vil indrømme, at der foregik massedrab, voldtægt og fordrivelse af bosniakere.
-

Nogle af de kvinder vi mødte

Det er et problem,

- at kvinderne bliver isoleret, da de ikke taler engelsk eller tysk
- at de har meget lidt at leve af, det vil være ønskeligt om de kunne have lidt indtjening

Konklusion

Researchgruppen har gennem arbejdet med dette projekt opnået ny viden om og indsigt i hvorledes krigen i Bosnien har påvirket menneskenes ulykkelige livssituation.

Vor dataindsamling bygger især på beretninger fra mødet med kvinder i og uden for Bosnien. Henning Christensen og Anders Munksgaard har delt deres oplevelser og viden med os og har bidraget med væsentlige faktaoplysninger. Vi har benyttet kilder fra Internettet, film samt højaktuelle artikler skrevet af Birthe Weiss, eksempelvis i Weekendavisen.

Klubben har siden 2004 i samarbejde med Esbjerg kommune doneret eksempelvis tøj, hospitalsudstyr og edb udstyr til Prijedor. Vi har oplevet, hvorledes disse donationer har medført, at modtagerne har fået livsmod, fordi nogen har lyttet til dem, og at vi via handlinger har vist, at der kan gøres en indsats. Disse donationer, mener vi, skal fortsætte.

Livsmod og lyst til at genopbygge landet og til at se en fremtid med muligheder, må være den fornemste opgave, som vi kan indgå i.

Vi vender tilbage til vores problemformulering, og konkluderer, at vi kan og bør gøre en forskel. Derfor ønsker vi en debat, hvor klubben fokuserer på et længerevarende projekt, byggende på "hjælp til selvhjælp". Til formålet har vi ovenstående i rapporten synliggjort en række problemstillinger, som kunne danne grundlag for relevante udviklingsprojekter. Med klubbens kreative evner, fantasi, samarbejde og kræfter kan vi skabe spændende handlemuligheder.

Vi kan sammen gøre en forskel

Bilag 1

Kort resumé af Kommune til Kommune – projektet Esbjerg Kommune / Prijedor Kommune

Efteråret 1996:

Deltager: Henning Ch.

Med baggrund i overtagelse af ansvaret for de bosniske flygtninge fra Dansk Flygtningehjælp deltog undertegnede i en studietur til Bosnien.

Yderligere deltagere fra Sydjysk Universitet, Teknisk Skole, AOF samt nogle herboende bosniere på besøg i hjemlandet

Kørsel i en lejet bus, hvor jeg blev udnævnt til chauffør, omfattede ca. 1.100 km fra Zagreb i Kroatien til Sarajevo og Bihac til Zagreb. Vi var privat indkvarteret 5 personer hos en familie i en lejlighed i et højhusbyggeri nær lufthavnen i det bombede Sarajevo.

Der var arrangeret møder med bl.a. Dansk Flygtningehjælp, Den Danske Ambassade i Sarajevo, borgmestre i flere kommuner.

Bl.a. blev der taget skridt til etablering af en ”mini” Teknisk skole i byen Olovo i samarbejde med Teknisk skole i Esbjerg.

Foråret 1998:

Deltagere: Henning Ch. og Lars Olsen

Studietur via Udlændingestyrelsen med kørsel i Landrover fra Zagreb – Sarajevo – Mostar – Prijedor – Bihac til Zagreb.

Turen var planlagt for at skabe kontakt på baggrund af møder med borgmestre fra flere kommuner på ruten samt Den Danske Ambassade i Sarajevo, UNCHR samt den bosniske regering.

År 2001 og 2002:

I samarbejde med Dansk Flygtningehjælp gennemførtes flere busture fra Danmark til Bosnien. Busturene omfattede mulighed for ældre herboende bosniere, der var omfattet af reglerne for re-integrations-ydelse, at tage hjem for besigtigelse af situationen for derved at vurdere evt. repatriering.

I forbindelse med busturene blev der lokalt arbejdet på opgaven ”tilbage-levering af boliger” bl.a. med hjælp af embedsfolk fra danske kommuner.

Der blev opstartet samarbejds møder mellem nogle danske kommuner og Dansk Flygtningehjælp omkring situationen i Bosnien samt udviklingen og effekten af busturene (ERFA-møder).

År 2003:

Situationen vurderedes og i Esbjerg blev der afholdt informationsmøder for herboende bosniere i samarbejde med Dansk Flygtningehjælp.

Busturene fortsatte – herunder arbejdet omkring tilbagelevering af boliger.

Samarbejds møderne mellem danske kommuner og Dansk Flygtningehjælp fortsatte omkring situationen i Bosnien og udviklingen og effekten af busturene.

Det danske Udenrigsministerium vedtog at afsætte økonomiske midler til etablering af projekter til højnelse af forsonings-processen mellem parterne fra borgerkrigen (primært i forholdet mellem serbere og muslimer).

Opstart af ”Pilot-projekt” ved afholdelse af seminarer omkring Danske kommuners opbygning, Demokratiseringsprocesser og Minoritetsgruppernes muligheder for at blive hørt før den politiske beslutning. Der blev i den forbindelse nedsat arbejds-grupper for hovedområderne til afdækning af behov og muligheder.

Året 2004:

Arbejdsgrupperne i Prijedor arbejdede ihærdigt på projektet og Dansk Flygtningehjælp orienterede de danske kommuner.

Esbjerg Kommune igangsatte projektet omkring donation af affalds-spande bl.a. som beskæftigelses-projekt i Arbejdsmarkedsafdelingen.

Arbejdet blev videreført omkring orienteringsmøder for herboende bosniere i samarbejde med Dansk Flygtningehjælp.

Året 2005:

Arbejdet i arbejdsgrupperne i Prijedor fortsætter jfr. tidligere.

Esbjerg Kommune fremsender kontinuerligt affalds-spande.

Det første dagcenter for ældre åbnes i Prijedor (måske det første i Bosnien). Jeg deltager i åbningsceremonien.

ERFA-møderne mellem de danske kommuner og Dansk Flygtningehjælp fortsætter. Esbjerg Kommune roses for resultaterne af deres indsats i samarbejde med Prijedor Kommune.

Der skabes tæt kontakt mellem Esbjerg Kommune og Esbjerg Soroptimist-klub. Endvidere inddrages Bosnisk Forening.

Året 2006:

ERFA-møderne mellem de danske kommuner og Dansk Flygtningehjælp fortsætter. Esbjerg roses fortsat for deres indsats i samarbejde med Prijedor Kommune.

Der åbnes flere dagcentre for ældre i Prijedor – i alt 6. Dagcentrene er opbygget efter samme koncept som i Esbjerg Kommune.

Medarbejdere ved Esbjerg Kommune er samtidig lidt stolte over resultatet (dette er ikke nødvendigvis et succes-kriterie).

Forsendelse af resterende affalds-spande fortsætter sammen med øvrige donationer via bl.a. den frivillige forening Soroptimisterne samt det private erhvervsliv.

Som afslutning på affalds-projektet donerer Marius Pedersen A/S en affalds-comprimator-lastbil, som jeg kørte til Prijedor.

Der uddeles ”Takkebreve fra Prijedor” ved en formel reception på Esbjerg Rådhus med pressens bevågenhed og flere artikler i dagspressen.

Der afholdes møde i Dansk Flygtningehjælp med Udenrigsministeriet, Integrationsministeriet m.fl. hvor jeg også er inviteret omkring erfaringerne med Bosnien de seneste 10 år. Også her blev der henvist til de gode resultater i projektet mellem Esbjerg og Prijedor – bl.a. af tidl. minister Birthe Weiss.

Borgmester Marko Pavic roser samarbejdet med Esbjerg Kommune på flere borgmestermøder i Bosnien. Borgmesteren foreslår etablering af ”ministerium” for ældre-indsatsen i Bosnien med hovedkontor naturligvis i Prijedor.

Ved seminar i Prijedor rejses ønske om udveksling af personer fra Ældre-området, hvilket besluttet iværksat fra november 2006, hvor Jasminka Dedic deltager i arbejdet på Områdecenter Hedelund i 3 mdr.

Aktiviteten roses af de danske kommuner og Dansk Flygtningehjælp og vil efterfølgende blive kopieret.

Der arbejdes pt. på besøg fra Business-gruppe fra Prijedor i Esbjerg Kommune med henblik på præsentation af muligheder for interesserede investorer i erhvervslivet i Prijedor.

Året 2007:

Sidste del af udveksling af personer på Ældre-området gennemføres fra februar, hvor Fatima Ahmic deltager i arbejdet på dagcentrene i Prijedor i 3 mdr.

Ambulance og brandbil doneret af Falck Danmark A/S leveres i Prijedor i februar. Bilerne er foruden udstyr fyldt med indsamlede donationer.

Februar 2007 åbnes dagcenter for ældre (og alle borgere i landsbyen) i Cele efter samme koncept som øvrige. Vi deltager i åbningsceremonien.

Juni 2007 afholdes konference i Gradacac med deltagelse af flere ambassadører (dansk, svensk, amerikansk m.fl.) og borgmestre fra Bosnien og Hercegovina. Jeg holder indlæg omkring den danske gruppes indsats og resultaterne i samarbejds-projektet.

Juni 2007 holdes seminar på bjerget Kozara, Prijedor for borgmestre, politikere og NGO-styregrupper for kommunerne i projektet. Jeg holder indlæg omkring den danske gruppes indsats og status for samarbejdsprojektet – herunder anbefalinger for fremtiden.

Juni 2007 besøger 5 personer fra Esbjerg Soroptimistklub styregruppen for Ældre-området i Prijedor for research omkring etablering af evt. samarbejde. Jeg og familie deltager i besøget.

Donationer:

Der er indgået et godt samarbejde med Esbjerg Soroptimistklub, de frivillige organisationer, virksomheder og private omkring donation, indsamling og transport af effekter til Prijedor, Bosnien. Effekterne indsamles og bringes til lagerlokaler forskellige steder i Esbjerg.

Der vedlægges opgørelse pr. 31.12.2006 over donationer – i alt ca. 131 tons effekter til en ”brugt-værdi” på anslået ca. 1.1 mio. kr. (heraf kan særligt nævnes 8.000 affalds-spande, 8 ton tøj og sengetøj, 1.700 par nye sko, 39 computere, hospitals-senge, brandpumpe komplet, affalds-komprimator-lastbil, cykler og papir)

På baggrund af henvendelse fra Prijedor Kommune har jeg rettet henvendelse til Falck Danmark vedr. mulighed for donation af brandbil og ambulance.
Brandbil og ambulance er doneret og leveret i februar 2007.

På baggrund af avisomtale af projektet har bestyrelsen i en selvejende børneinstitution besluttet at donere alt inventar, legetøj m.m. til projektet.
Materialet sendes til Kozarac i forbindelse med etablering af børneinstitution.

August 2007 gennemføres transport af den første del fra lageret af indsamlede donationer fra Esbjerg til Prijedor ved, at jeg har fået lastbil stillet til rådighed af Esbjerg Kommune, Beredskabet og sponseret den økonomiske del via Blue Water Shipping, Shell Danmark, 3-F-transport og Lions-klubberne i Esbjerg.

September 2007 gennemføres transport af andel fra laget af indsamlede donationer fra Esbjerg til Prijedor ved, at jeg har fået stillet lastbil til rådighed af Frelsens Hærs Genbrug, Esbjerg.

Der er indgået aftale med Sygehusene i Esbjerg omkring donation af hjælpemidler

Afslutning:

Alle kan glædes over, at de indgåede aftaler er overholdt og gennemført med succes.

At det er lykkedes skyldes primært en positiv holdning fra Esbjerg Kommune, Helse og Ældre samt Ungdoms-skolen der har leveret den faglige ekspertise.

Volumen og kvaliteten af donerede effekter tillægges primært samarbejdet med Esbjerg Soroptimistklub omkring deres netværk med såvel frivillige organisationer som virksomheder og private.

Afslutningsvis en stor Tak til personalet i Jobcenter Esbjerg, Projektudvikling for deres indsats omkring hjælp og håndtering af donerede effekter.

Venlig hilsen
 Henning Christensen
 Godthåbs Alle 28
 6705 Esbjerg Ø

Esbjerg pr. december 2006

• Affalds-spande i alt	8.300 stk.
• Computere i alt	39 stk.
• Sengetøj, Arbejdstøj m.m.	8.000 kg
• Sko (børne- og voksne)	1.700 par
• Hospitals-senge	10 stk.
• Rollator / kørestol	3 stk.
• Printerpapir	27.000 stk.
• Metal tråd-containere	10 stk.
• Div. ringbind m.m.	20 kg
• Cykler (m/gear)	18 stk.
• Fløjl-stof	2 rl
• Diverse ting (stof, legetøj m.m.)	
• Brandpumpe komplet incl. slanger	9.000 kg

I alt 131.000 kg svarende til en brugt-værdi på ca. 1.100.000,- Dkr.

- Affaldsbil, 13 tons Mercedes
- Brandbil, 13 tons MAN
- Ambulance, Ford Transit

Bilag 2

PROGRAMME FOCUS REPORT FORM

FEDERATION: SI/Europe

NEW PROJECT/PROGRAMME x
CONTINUING

PROJECT/PROGRAMME

FUNDRAISING

The core purpose of Soroptimist International is to advance human rights and the status of women. In order to do this, clubs undertake service projects in their communities that improve the lives of women and girls. In order to track the success in achieving the core purpose, SI clubs are asked to submit programme focus reports on their successful club projects. Once completed, forward to:

Union and/or Federation Coordinator.

(ESD) Lis Bedsted Gade, Alkjærhøj 37, 6950 Ringkøbing.

E-Mail lisgade@mail.tele.dk

(IGU) Ellen Vagn Nielsen, Hannerupvej 10, Hørby, 9500 Hobro.

E-Mail: evn@bjorn-hobro.dk

Part I. Identification

Date: 27/10-2006

Club Name: Esbjerg Soroptimistklub

Union/Region: _SI/Denmark

Club contact Name..... Lisbeth Hass responsible for Prijedor/Bosnia project. E-mail:
lisbeth.hass@esenet.dk

Project Title..... Help to Prijedor, Bosnia

Project Partnerships..... Municipality of Esbjerg (Town Hall)

Target Group..... Very poor village and community in Bosnia, helping 5 local women's organizations

(The village was almost totally damaged during the war and consists mostly of widows, children and old people)

Part II:

Programme of Service Area* (Check the box/boxes that best describes your project):

*Details overleaf.

Human Rights/Status of Women:

Education:

Economic and Social Development:

Health:

Environment:

International Goodwill and

Understanding:

Describe your project:

It was announced that the Council of Esbjerg would start an Environment-project in the community of Prijedor, Bosnia. To improve the work for better environment-conditions 8.000 outdoor garbage-containers would be donated.

As we were informed that the garbage-container donations would take several months and the transport of those garbage-containers would require several very huge trucks we proposed to the Council that if Esbjerg Soroptimist-club could collect and donate different goods we could be allowed to have these sent with the transports.

We met with representatives of the Council and they liked our idea so much, that we were given several cubic-meters with each transport. Within 20 months we collected e.g.:

- 1900 pair of new shoes (from a big, well-known factory and some shoe shops)
- 16 cubic-meters of hospital good (sheets, towels, mattresses, blankets, doctor's coats, baby clothes)
- Working clothes and working-shoes (mainly for the garbage collectors)
- 16 updated computers
- 25.000 pieces of printing paper
- Many meters of fabric, including 50 meters of velvet for sewing national costumes (big wish)
- 200 meters of golden lace-ribbons for the costumes, brought back and donated by a friend of our club

- Knitting yarn and other handicraft materials
- Toys, playpens, baby cradles
- 20 sports-bags

- 30 bicycles
- 4 sewing-machines
- Several kilos of Women's – Men's – Children's clothes
- + Several smaller amounts of other goods

With those donations – together with the donations from our Municipality the following has been set up and equipped in Prijedor:

- *An Elder-center*
- *A Youth-center*
- *A Trauma-center*
- *A Handicraft-center*
- *A Gynaecologic-clinic*
- *A Kindergarten.*

We have been able to follow the project all along, as representatives from our Town Hall have visited the Bosnian community frequently and have given us reports as well as several pictures from the projects, this has ensured us that all our donations are being used in the right way.

(1) What you did, (2) Why you did it, (3) How you did it, (4) Results and recommendations

(1)

We saw the big chance in working with our local authorities and get the very expensive transports for free. The Esbjerg club has previously worked with the local Bosnian refugee-club and gotten smaller amounts of packets transported for free to Bosnia – but this was a much bigger chance – and we tried and succeeded.

Even though the Garbage-can-project is closed now, we continue collecting goods and we are sure we will find a donator who will help us send more help to this needy area.

(2)

Our club is quite well-known in Esbjerg and we have much good-will, so we decided to use time (a lot) to ask different firms and organisations for help. We wanted to have a project that mainly included our own work as well as help from others and we felt it could be more important than just sending money, because it really involved many from our club and also raised awareness locally.

(3)

We convinced the Council that we would be able to collect serious amounts of goods if they would help us with the transport.

Because of the goodwill we have and our good network we were given access to some big storage-rooms for free in all those months.

Our club-sisters divided the work between them, some did the heavy work and packed and marked every box and sack with the Soroptimist-logo and the contents, and the words "Humanitarian Aid".

Our community also helped us collecting and lifting the very heavy piles of goods.

Some had the close contact to the women in Prijedor (with an interpreter paid by our Council).

Some had the continuing contact to our Council.

Representatives from the Prijedor community were invited to Esbjerg by our Town hall and our club president and the responsible were invited for a meeting, this personal contact was very moving and has meant a lot during the whole project.

At the end of the "Garbage-can-project" we have had much appreciation from the Council who has told us, that had it not been for our club, their project would never have been the same. Our President and the project-responsible were invited to the Town Hall for a press-conference, nice speeches and a diploma made by the women in Prijedor was handed to us.

Several women from Prijedor have expressed their great wish to become Soroptimists and we have now put them in contact with the Sarajevo club, who has sent them all relevant papers in Bosnian and has promised to help the group with further information and support, we have informed the SI/E Extension group about those plans.

(4)

The above speaks for itself about the result but -

We have helped the women in a very poor area to rebuild the lives for themselves and their community and we have shown them friendship and understanding and made them believe that they are not forgotten.

We have gained respect from our local authorities who have expressed their interest in for such mutual project in the future.

We have a very good contact with the Bosnian community in Esbjerg who are very pleased about our project.

We have had very good PR for our club.

We have worked with help from the new Soroptimist-club Freja in Esbjerg.

We in our club are "knitted" even better together.

We feel that we have worked for the same goals as in the SI Quadrennial Project "Project Independence".

The project has elements under Awareness - Advocacy – Action.

We can highly recommend others to sometimes "dare" to try and reach goals that can seem inaccessible – just use your fantasy and find the potential in each member.

We have seen small miracles all along the way.

We will try again

Project Costs: a lot of hard work.

Estimated number of Hours spent: several hundreds.

We only used money for the 50 meters of velvet and for al lot of phone-calls.

On behalf of the Esbjerg-club.

Lisbeth Hass - Prijedor, Bosnia responsabile.